

Agali Mandabi Henegonaga Bi Mbuga ogoha gilibu ngarunaga nemandi ogo

Mbuga ogoha agali manda timbunibi mbirame ibunaga mini wiago latagi hene. Agali manda timbunibi ogoni ibugua mbirale wiaru baya hangu begelo handai halu wali agalime mana bialu haga wiarubi manda biaiore hene. Ani hondo heagola mbirale uruni marume ibu mo genda hene. Ibugua handalu hearia wali agali dindini holene emene tubagi hangu halu bayale ndoyane hendene. Mbirale bibahende wali agali bibahendeme bialu heago damene galone ndo dege bialu hearia hendene. Ani hondowa agali ogoni ibugua lalu, Ina wali agali áyu dindini kamagoni irane nawini howa nagaloneore kama, lene. Ngode Datagaliwabe ibunaga holene inaha kagoni howa mana ngago iname baya hangu manda nabioire kamagoni. Bi gendabi urunibi hale halu ina wali agalime manga nahamiya.

Ai agali manda timbunibi ogoni ibugua lalu, Tígua bi ogoni hale holene manga nahalimu, laya. Iname bi ogoni wá nale harimayaguabi harugo lowa Ngode Datagaliwabehanda ina dindi ogoria holomaya henge emene nemandi ngidagonaga biabe erekuibi bialu turu haga bialu holene nga.

Dewaoreme bi ogonibigo Baibolo mbugaha ngago hondowa ti mogolo handaga. Anigo mbuga ogome ina mbira mo walia ho ngago ogo. Mbirali ibu genda tara tara bibahende ngarume ibuni mo

ko halu kago ogoni ibubi nde Ngode Datagaliwabe waneigini bu karu aria holene karulape dege ka. Mbuga ogome wali agali maru genda tara tarawi mo ko hene hearu mbuga ogo gili biyadagome dewaliore biamogo bigi bini. Tigua mbuga ogo dagalalu howa tini hangu ndo harimayane hendene. Ani bialu bi ogonime Ngode Datagaliwabehanda mbira ogo bulebero lalu mbuga maruha bi lo wigi bini wiarume wali agali miniha lone mo mitangi biahaga bini.

Bulu бага бува кuni gilibu ngago (1.1–2.26)

Iname dindini howa holene irane ngabe be nawibe 3.1-11.8

Iname bialu holene te laga binigo 11.9-12.8

Waneigini daliahehondo bi lenego 12.9-14

Lamaro bialu Ngode Datagaliwabe mo tene holene ngago

Mbirale bibahendeore nagalone ngago ogo

¹ Agali manda timbuniorebi mbirame bi ogoni latagi hene. Agali ogoni ibu Debidi igini howa bamba ibu Yarusalemeni kini hene.

² Agali manda timbunibi ogoni ibugua lalu, Mbirale bibahende bu ngaruni mbira galone nawioreni howa bibahende nagalone hangu wiai ka.

³ Iname mali bibahendengi biabe ndelahe bialu haabo haramali. Anidagua bialu ha haramaligo ai biabe ndelahe ogoninaga lini bayale mbira agile mo yaramalibe.

⁴ Wali agali ala heneru homaragola mani maru ha aribia haga. Anigo dindi dege mendeme ibu winigoria wia aribia naholebira. Dindi ibu winigoore wiaabo haga.

⁵ Horo bibahendengi ni ibu tagira ibalu horo bibahendengi ni ibu palialu horo mendengi tagira ibulenaga lone dai buwa manda mandabu wiaga. Horo bibahendengi ni ibu anidagua dege bialu howa ibu ha timbuni laga.

⁶ Puyabu ibu nde uyurahayagi howa puloyu un-urahayagi piaga. Ani bialu nde lone beregedalu uyurahayagi puloyu dai biaga. Ai puyabu ibu anidagua bialu ibaga dege bialu haabo haga.

⁷ Ai iba poraru bibahende solowaraha pialu pu mogo biai haragome solowara ibu biralu biru to nale wiaabo kagoni. Iba uruni ti lone iba maneha dai buwa mani solowaraha lone pupe halu piaga.

⁸ Iname mbirale dindini ngaru bibahende manda bu handalu kamaria uruni manga hai haramali. Inanaga manga holene ogoni ogoale lulu latagi habe naheore kamagoni. Dindini ngaru bibahende deme handalu bi damenebi hale hai haramaligoyu ai urunime ina karulapu nabi dege kamagoni.

⁹ Mbirale tara tara abale deme hendedaru ale dege mani hondoleberema. Mbirale mbira agalime bialu heneru manibi uruni ale dege bialu holebira. Anigo dindi bibahende ha gahenge mbira nawiore.

¹⁰ Marungi agalime lulu, Mbirale ogo gahengeda, lagago ogoni henene ndo. Ogoni ibu ina dindi ogoria nahemangi ala winigo dege nga.

¹¹ Mbirale bamba inanaga mamaliru heangi bialu hene ngaru mbiralime manda biai naholebira. Manibi mbirale dewa tagira polebi-rago ogoni inanaga aguanene mani holobadaru

tiguabi manda biai naholebira.

Manda timbuni bulenego nagalone ngago ogo

¹² I agali manda timbunibi mbira kogoni. I Isaraele wali agalinaga kini howa Yarusalemeni harugoni.

¹³ Ani howa ina dindini ngaruni damene bibahende mandabu handaiore hole manda biru. Ani manda bialu uruninaga tene baya hangu tayabu handaru. Anigo Ngode Datagaliwabehanda iname biabe bialu holomaya ngiyadaruni genda timbuniore mo ngiyadane hendedo.

¹⁴ Ina dindi ogoria mbirale tara tara tagira ibaga ngaruni irane dabo handai harugo ai heneneore mbirale bibahendenaga galone mbira nawi degeya. Mbiralime gerai pialu puyabu minu yania hole poradagua biya.

¹⁵ Mbirale mbira yole ngago mbiralime mo tiga bibe nahe. Mbirale mbira nawigo iname daga labe nahe.

¹⁶ Inime manda bialu hewaria i manda timbunibi howa ina kini abale Yarusalemeni henedaru bolangua hene kogonida lo manda bu haru. Ina manda tara tara biaihe howa mini gigabi wu kogoni.✧

¹⁷ Ani wu howa ina mini giga bulenenaga tenego handa walia hole hongo howa taya bialu mini nawi lulu ale hope hagagonaga tenebi taya bialu biru. Ani taya bialu harudagoni i lulu yu howa gerai lalu puyabu minu yania hole poradagua biruya.

¹⁸ Heneneore mbira ngago larogo mbirali ibu manda timbuniore bu heagua ogoni ibuha

✧ 1:16: 1 Kin 4.29-31

genda timbuniore tagira ibaga. Ibunaga manda bia timbu hama irigi hayagua ibuha genda bu ngarubi anda hama irigi dege halu mo timbu haga nga.✧

2

Turu holene tara tara ngaru bibahende galone nawi dege ngago ogo

¹Ina hamelewago bulenagabi mo turu holenaga bulene wiarubi galone agidabe hondole hai biru. Ani hai birugola urunihabi galone mbira nawi degeyane handaru.

²Ina hai bialu hewaria oba holenego galone mbira nawiore bame lulu biabe aleyane handaru. Mo turu holene ngagomebi ina biamogo bulene emene mbira nawioyane handaru.

³Ina mini gigabi wulenenaga hariga taya dege biruria waini ibabi nalu mo turu holenenaga mana tara tara wiarubi bialu hole manda biru. Ina wali agalime dindi ogoria emene tigi mbira hangu howa talialu bialu helonaga bayale mbira agilego winidabe hondole lowa taya bule manda biru.

⁴Ina biabe bulene timbuni bu wiarubi bia dege biru. Ininaga anda timbunirubi bialu gerebi mabubi hanga dege bialu haru.✧

⁵Ani buwa ina mabuha tomo tara tarabi hangalu ira lini daga ale tara tara hearubi hangaru.

⁶ Inaga mabuni ira lini daga ale hangarudaruni iba mulenaga iba goreyane berelo uli dewa dege tomo wiru.

⁷ Wali agali dewaore inaga garabaya biabe ale bia haga helonaga yolo bu helaru. Wali agali uruni tinaga waneigini hayarubi inaga garabaya biabe ale bia haga dege haya. Ina nogo bulumaga sibirubi dewa hinarugo Yarusaleme tanoha agali maru ala henedarume nogo dewaore ina hinu harudadagua mbira hinu ha nabini.✧

⁸ Dindi ina handame ho harudagoria ngolo silibaru dewaore mo yu anda ibalu dindi taraha howa kini bu hearumebi ngigi biyagola dewaore mo wiatago ho haru. Wali agali marume i mo turu halu iba gana laga bilonagabi dabo helaga biru. Ani bialu ininaga bu miniha turuho holenaga wali dewa berearubi mo ngoai howa haru biraru.✧

⁹ Aniore birugome mbirale uruni bibahende ina mo wiai howa i homogo timbuniore haru. Agali homogo maru ala Yarusaleme tanoha henedaru aria mbira homogo mbirale dewawi i ale mbira nahene. Ai áyu ogoni i agali manda timbuni bogabi haabo harugoni.✧

¹⁰ Ina mbirale mule hame laruru mialu mbira bulene hamelarurubi biru. Ina minime mbirale mbira mo turu holenaga hame larugo yamagaho ha nabi muabirago ale damene mia dege biruli. Biabe ini bini ngorubi hondowa bayaleore biru lowa turu hagabu harugoni. Ainde biabe uruni-naga yolo turu harudagoni.

¹¹ Anigo mani inime biabe ndelaheore bu nge-

laruda lo mitangi bialu ai ogodagua manda biru. Uruni bibahendeme i biamogo bulene mbira nawiore howa bibahende nagalone hangu mo wiai haruda lo mitangi bu haru. Uruni nagalone bameore mbiralime puyabu minu yania hole talima poradagua binidalo manda biru.

¹² Anigo mbirale uruni bibahende ina biai kogodago kini mani ho aribia harago ibugua tara mbira agialego bulubadabe. Ibugua bulene nawiore.

Mini gigabi ogoni nagalone degego ogo

Anidagola ina mini gigabi wulenela mini nawi lulu ale holenelanaga tenego goaria hondole taya bialu haru.

¹³ Ani taya bialu hewaria inaga miniha howa manda bialu handa walia harugo ogo. Mini gigabi wulenego ibu lulu mini wiaga ngaru bibahende bolangua halu ibu duniniore howa wa holeneme aruma holene bolangua hagadagua bolanguahe wiane handaru.

¹⁴ Mini gigabiwi karu ti ogoale berolo miniha manda bialu biaga. Ai mini nawi karu ti galone nawini aruma ale ngaruha pupebe bialu haga ka. Bi ogoni heneneo ina mendebi manda bidogo ogo. Dindi ogoria howa mini gigabiwi karubi mini giga nabi lulu karubi ereba holene ogobi dege dege ngane hendedo.

¹⁵ Ani handalu ina mbirale agali mini giga nabi lulu karuha tagira polobada alego ibi ani dege bulubadane hendedo. Anigo nde inaga manda bulene mini giga bulenebi ayu timbuni wu kogonime ini biamogo agua bulubadabe. Mende manda

berogomebi manda timbuni bidogoni galone nahedane hendedo.

¹⁶ Mani haragola wali agalime agali mini giga-biwi karubi lulu ale karubi bibahende embeda hai dege holebira. Mini gigabiwi karubi mini giga nabi karubi homolenenaga ogobi dege dege nga.

¹⁷ Anidagola *ḡ* manga timbuniore harugoni. Irane dindini ngaru bibahendeme *ḡ* genda mo ngulene dege ngagonaga manga ho haru. Mbirale uruni bibahende irane nawi *ina* puyabu poragoha gerai lalu haruru puwa minu yania haradagua bialu harugoni.

Biabe erekuibi bialu kamaruni irane nawi dege ngago ogo

¹⁸ Ina erekuibi mbira bialu harugo mani kini mendeali *ḡ* henegoria ha aribia harago ibugua karulo holobada manda biru. Aniore bulubadagonaga *ḡ* mangaore ho harugoni.

¹⁹ Mani agali kini *ḡ* henegoria ha aribia holobadago ibu agali manda timbunibime ha aribia holobabe be manda nabi lulu ale kagome ha aribia holobabe tobara. Anigo agali ogoni ibugua mbirale *ina* manda timbuni biwagome biabe erekuibi bialu hene bu helaruruni ibugua handayaho holobada. Mbirale urunidagua bulubadagobi nde galone nawi dege.

²⁰ Anidagua bulubadagonaga *ina* biabe erekuibi bialu harugo mitangi berodagua *ina* bu miniha kebaore ho kogoni.

²¹ Mbirali ibu nde ibuninaga biabe bulenenaga bayuwa lo manda bialu mini gigabiwi howa biabe erekuibi bialu mbirale tara tara dewa mo ngelo haga. Ani mo ngelo howa mani agali ogoni ibuni

homaragola ibunaga mbirale wiyaru agali bame karu ti mo haga. Mana ogonidagua bulenego irane nawi koore nga.

²² Ina dindini kamangi biabe erekuibi bialu haabo howa mini burugulo haramaligo ainde biabe erekuibi bialu harimarume ina mbirale bayale agi ngiadai biaga ngabe.

²³ Ina dindini kamangi mbirale dindini wini bu ngarunime ina mo mini burugula halu genda dege mo ngiaga nga. Ani biragola mbiraga miniha uruni dege mitangi biaabo halu u baya hangu napale yange yange bu wiaabo haramali. Mana urunidagua bulenegobi nde galone nawiore.✧

²⁴ Iname tomo ibabi nalu howa biabe birimagonaga turu holene nga. Anidagua beremago uruni tene ina ndo Ngode Datagaliwabe ibuni nde uruninaga teneore kagoni.✧

²⁵ Iname ogonidagua bulumaya Ngode Datagaliwabehanda ina turu holomaya yupe nakale iname tomo ibabi nalu howa turu agua habehe kamalebe.

²⁶ Ngode Datagaliwabe ibugua wali agali ibu gubaliniore ho karu tihondo manda timbunibi mini gigabi wulenebi mo mialu uruni mo turuho helaga ka. Ani biagagoyu wali agali maru mana ko biaga karu Ngode Datagaliwabehanda tihondo turu nahe tigua biabe ndelahe biragome tinaga mbirale ngaru mo mogo bialu howa wali agali Ngode Datagaliwabehanda turuho hayaru tihondo mo migi biaga. Mana urunidagua bialu holenegobi nde irane nawi dege. Mbirali puyabu

✧ **2:23:** Yob 5.7, 14.1

✧ **2:24:** Aga 3.13, 5.17, 9.7, Ais 56.12, Lg

12.19, 1 Ko 15.32

minu yania hole talima poradagua bialu haga.✧

3

*Bialu holene damene horo Ngode Datagaliwabe
ibunime pongobo winigo ngago ogo*

¹ Dindini ngaruni damene bibahendeore
bulenebi lolenebi nolenebi wulenebi Ngode
Datagaliwabe ibugua uruninaga horo pongobo
winingi biaga.✧

² Iibunime ina dindini holene horo mo wialu ina
homolene horobi mo ngelaga ka.✧
Tomo hongolene horobi tomo bialu nolene
horobi mo ngeleda.

³ Agali bo home lolene horobi warago ngaru
mo dabi holene horobi ibugua dege mo
ngeleda.
Mbirale ngaru mo waholene horobi bayale
helo wabulene horobi ibugua pongobo nge-
lalu bida.

⁴ Dugu bialu holene horobi oba halu holene
horobi ibugua dabo ngeleda.
Dara holene horobi iba gana lalu mali lulene
horobi ibugua dabo ngelenego nga.

⁵ Agalime ibu one baba turu hagabu holenebi
waho holene horobi ibugua dege pongobo
winigo nga.
One agalinila mini mbira ho holene horobi
naholene horobi ibugua dege dabo wini
nga.

✧ 2:26: Yob 32.8, Min 2.6 ✧ 3:1: Aga 3.17, 8.6 ✧ 3:2: Hi 9.27

⁶ Mbirale mbira wahenego handa walia holene horobi mbirale yu waholene horobi ibugua dabo ngeleda.

Mbirale ngelo mo wulenebi yu wahalu ba aḯ naḯ bulene horobi ibugua dabo ngeleda.

⁷ Ibugua degeme aga budulene horobi lone lebia dai bulene horobi dabo ngeleda.

Bi nale holene horobi bi lalu holene horobi pongobo wini nga.

⁸ Ibugua dege mendeali gubalini ho holene horobi handabe manga ho holene horobi dabo ngeleda.

Wai bulene horobi wai nabi holene horobi ibugua dege pongobo ngeleda.

⁹ Biabe biaga karume tinaga biabe biragonaga lini bayale agi yu hagabe.

¹⁰ Ngode Datagaliwabehanda genda mo ngiraru dege yu haga kamagoni ndobe.

¹¹ Ibugua mbirale bibahende ibunime ibiloa birangi ibilaga biaga ka. Ani bialu howa ibugua inahondo mini bayale mo wia haragola iname mbirale alaore bini ngarubi mani bulubadarubi bibahendeore manda bua howa haga kamagoni. Ani kamagoyu Ngode Datagaliwabehanda mbirale ala binirubi maniore bulubadarubi bibahende ina mo walia naholebira.

¹² Ina uruni bibahende manda bu handalu hewaria dunini mbiraore hangu wiaria handarugo ogo. Ina dindini kamangi howa mana bayale hangu bialu turu hagabu dege holene wiaria handaru.

¹³ Iname tomobi ibabi nalu dungulo howa mbirale bialu karu turubi hangu bialu holene

ngalo manda bido. Mbirale uruni bibahende Ngode Datagaliwabehanda inahondo bame nginida manda buwa ani bulene nga.

¹⁴ Ngode Datagaliwabehanda ibunaga mana mo iriari mbira nabiaga ngago i manda buore harugoni. Ibugua biniru wiaho wiaaboboore bu wulebira. Mbiralime Ngode Datagaliwabenaga mana ngagoha mo tago habe naheore wialu ibunaga mana uruni aria mbirago mo wahabe naheore nga. Ngode Datagaliwabehanda ogo-nidagua ngelenedagoni irane ina wali agali bibahende kamarume ibugua biniru handawa buwa ibuni andaneha hai holomaya ani ngelene.✧

¹⁵ Mbirale áyu birarunibi awe bulebirarubi uruni bibahende abale biaga winigo dege tagira pora. Ngode Datagaliwabehanda abale binidaru bu wa nahaga. Áyubi nde lone abale binidaru biadai bigi biaga ka.

Wali agalinaga mana lehe ngago ogo

¹⁶ Ina manda bialu hewaria mana lehe marubi dindi ogoria wia dege biane handaru. Wali agalime mana tigabi bayale ngaru nabi howa tigua mana ko nabulene wiaru dege mo tene howa bialu ka.

¹⁷ Ani bialu kago manda buwa inime lo mitangi bialu bibahende ngaru bulene horo pongobo nganggi bulebirago Ngode Datagaliwabe ibugua wali agali bayale biagarubi ko biagarubi ti dabaki bulene horo mbira manda mandabu ngago horo ogoningi bibahende dabaki bulebira lo mitangi biru.

✧ 3:14: Ya 1.17

¹⁸ Ani bialu Ngode Datagaliwabehanda ina wali agali nogo biango ale dege ka lo mitangi bialu ina ba handalu ka lo manda bido.

¹⁹ Anidagua larogoni irane nogo biangoru homalu ereba hagadagua ina wali agalibi nde homalu ereba haga kama. Nogo biangoru ti homagadagua ina wali agalibi nde homaga dege kamagoni. Nogo biangoru ti bu he laga kadagua ina wali agalibi nde bu he laga dege kamagome ina bibahende holene ogobi dege dege kama. Ani kamagome ina wali agalinaga holeneme nogo biangonaga holene bolanguahe ndo kama. Ani ndo kirabalinaga holene nagalone labolabo nga.

²⁰ Ngode Datagaliwabehanda dindime kirabali wabinigo ai ina bibahende homaramangi ina haru mandagi lone dindi holeberema.✧

²¹ Marume wali agalinaga dinini irigi halu nogo biangoronaga dinini dindiha dalipe haga lo manda biaga. Ani lagago uruni ogodaguaore biaga lalu manda biai habehe ai kabe.

²² Ina uruni mitangi biai howa manda bu handalu koria iname bulene mbiraore hangu ngane hendedo. Iname bulene ogo. Inanaga hariga mende nawiorego iname bulene ngaru bibahende turu howa bialu holene nga. Mani ina homaramangi ogoale bulebira lalu mo walia halu langulene mbira ai kabe.

4

¹ Ina lone handalu hewaria dindi ogoriani wali agali bu hearume mana tigabi ndo bialu hearu handai harugoni. Agali ko hearume wali agali

✧ 3:20: Pig 3.19

dewaore hangedape hayagola dugu bialu heag-
oni. Anigo ti biamogo bulene mbirali naheoreya.
Gabumane karu tinibi ko howa mana ko biaga
karubi dege biamogo biaga ka.

² Ina manda bialu hewaria wali agali homayaru
ti hangu yo piya manda bidogo irane ina dindini
kamarume genda handalu kamadagua ti nahon-
dolebira.

³ Wali agali dindi ogoriani karu ti aiyahanda
nahono winidale ti yo peneore kale. Dindi ogo-
riani wali agali bu karume mana ko biraru ti
nahendedale.

⁴ Ina handalu hewaria mana tara mendebi
handa dege biru. Wali agali karu tigua ti nenege
karume mbirale dewa buwi kago hondowa henge
lowa tibi ogonidagua dege bu wulenaga erekui
biabe biaabo haga ka. Ogonidagua biaga karu
mini nawi lulu ale howa agali mbirame gerai lalu
puwa puyabu minu yani haradagua bialu ka.

⁵ Tigua lalu, Biabe nabiaga bame bira hangu bi-
aga kago ogoni ibu lulu ale mini nawi kagoni. Ani
biyagua ibunaga hongo ereba halu homolebira,
laga.

⁶ Anigo ina manda bialu koria iname emene
yidamaruni yu howa miniha dungulo holenege
karulapeoredane hendedo. Iname horo bibahen-
dengi gi kirabalime erekui biabe biaabo halu halo
bira nabi harimayagua ina puyabu minu yani
hole lowa gerai talima poradagua berema.✧

⁷ Ina handalu hewaria mana nagalone mende
bialu hearia handaru.

✧ 4:6: Min 15.16-17, 16.8

⁸ Agali mbira ibu iginibi hamenebi naheore ibuni hangu howa erekui biabe bialu mbirale ilu tete bu wiaga ka. Ibu dewaore bu wu howa karulape ngo lo manda nabi dewa wua dege haga. Ibugua lo mitangi bialu, Ina erekui biabe biaabo halu turu nahe kogoni agidabe. Ibugua mbirale uruni karula aribia holene mbirali naheoredalo mitangi nabiaga. Agali ogonime ogonidagua biragoni turubi ndo nagalone dege bialu habane nabulene holebira.

⁹ Mbirali ibuni hangu hayagua bayale ndo. Kirali howa biabe mandagi bialu hayagua ogoni bayaleore holebira.

¹⁰ Mendeligo pilope hayagua mendegome gi mibehe holebira. Anigo ibuni hangu howa pilo ibira haragola biamogo bulene mendeali nahayagua ibu darabiore holebira.

¹¹ Dagare biragola libu mandagi paliyagua dagare naholebira. Anigo ibuni hangu hayagua ibunaga tingini agua mo poboyogo bia habehebe.

¹² Waitigime mbiraoreali baba hangu wai biyagua waitigi ibu wayali habehe holebira. Ai waitigime kirali karia bayagua wayali nahabehe holebira. Pu tebira yuwa payinigo abale tongo nalaga.

¹³⁻¹⁴ Mbirali yagibano henemebi garabaya henemebi irigi howa ibu dindini kini habehe kagoni. Ani hayagua ibu kini howa wahe harangi ibugua agali marume manda bayaleru talebu milo henge namiyagua ibu mini nawi ale habane nabulene mbira holebira. Ibu ogonibi kangi igiri daliahe mbira yagibano mbiraleru burupale howa mini giga bulenebi manda bayalebi kayagua ibugua

kini biago bolanguahe holebira.

¹⁵ Ina wali agali bibahendeore dindi ogoria palu ngaru mitangi bu handarugola ti kagoniha dege howa igiri bayale daliahe mbira heago ibu kini ho aribia habehe kago handaru.

¹⁶ Kini mbirame wali agali dewaore daga labe nahe handayaho howa ibu homaragola wali agali hameigini mani ho aribia hararume kini ibugua biabe timbuni biyaru tigua mitangi bu dai nabulebira. Anigo ibugua biyagoni galone ndo halu agali mbirame gerai puwa puyabu minu yani hole piagagobi dege holebira.

5

Ína mbira bule lalu Ngode Datagaliwabhondo bame bi dege lo wulene nawi lenego ogo

¹ Anduane Homogonaga andaha anda pialu howa minila haru polene nga. Ína mana mbira hale halu manda bulenaga piriyaagua bayaleda. Anigo wali agali mini nawi karume lomaru bo delole piagadagua í bame pupe holenego nakarulape. Wali agali urunibime Ngode Datagaliwabe deni ko bayalela dababe nahe kagoni.

² Ngode Datagaliwabhondo ogo ale bule lowa bi bame lowia nabi mitangi ala buwa bi labe. Ibu dahuliya andagani kago í nde dindi ogoriani wali agali dege kegoni manda buwa ína bi dewa lolene nawi galone ngadagua lalu habe.✧

³ Ína mbirale ngarunaga mini tumutumu bu hariyaagua emaga ko hondolebere. Bi lo payapaya dewa biriyagua ína lulu bi dewa lolene wulebira.

✧ 5:2: Min 10.19, Md 6.7

⁴Ína Ngode Datagaliwabehondo mbirale mbira bule lalu lo wuwa awe bule lalu lu hondo haabo nahabe. Mini nawi ale kagohondo Ngode Datagaliwabehanda turu nahaga. Ína bule lo wirigo abale bibe.✧

⁵Ína Ngode Datagaliwabehondo mbirale mbira bule lalu lo wuwa nabiriyagua mana ogoni bayale ndo bere. Bule lalu lo wiridagua nabibehe keyagua nde ína mbirale mbira bule lalu bi lo wia nabibe.✧

⁶Ína bi laregome íni ko mo bia holigo de hondo habe. Ína loma binigo mo miaga agali karuhondo lalu, I mini nawi howa bame laruya, lolene nakarulape. Anidago ína Ngode Datagaliwabe aginaga mo keba holebe. Ína ibu mo keba haregola mbirale erekui biabe bialu ilu wiriru mo ko holigo.

⁷Ína biabe bu waholeru dewa biaga keyaguabi emagaru dewa handa gimbu biaga keyaguabi bi lagimbu biaga keyaguabi uruni ale nagalone degedago ína Ngode Datagaliwabe ibu gibiore ka manda bialu ibu andaneha holene nga.

Homogo holene hangu manda nabibe lenego ogo

⁸Gabumane agali karume wali agali yagibano karunaga mo genda hayaguabi tinaga godi larago baya hangu mo tiga nabiyaguabi tihondo bulene tigabi ngadagua nabiyaguabi uruni hondowa ína mogo nalabe. Haru haga karume mana urunibi birago irane tinaga haguane karume tini genda

✧ 5:4: Dag 30.2, Man 23.21-23, Iba 66.13-14, 76.11 ✧ 5:5: Min 20.25, Ab 5.4

mo wia haga. Anigo haguane o haruaruni tinaga haru haga daliga karumebi mana uruni ale dege bialu hagaya.

⁹ Agali haguane urunime ogonidagua bialu wali agali ti dindini tomo hengenerunaga muni miagane winiru ti mo page biaga. Haru haga urunime muni uruni mo page buwa tini hangu tale bu ta haga. Kini ibubi nde ogonidagua dege wali agalihondo dagisi muni ngi lalu hagaya.

¹⁰ Ína muni gubalini hariyagua karulape wu ha nabulebere. Ína homogo hoa hariyagua mbirale hamelederu bibahende wu hai naholebere. Uruni bibahende galone nabulene holebira.

¹¹ Í homogo howa mbirale dewa wu kegobi dege í andagani tomo nolene ne harigawibi dewa dege holebira. Ína bialu kegoni maru karume í homogo ka lowa manda bilonaga hangu bialu kegoni.

¹² Biabe biaga karume tomo nolene dewa bu wiyaguabi nawiyaguabi ti mbiraga u baya hangu paliaga ka. Anigo agali homogo karu ti u palia hondo nahe tinaga mbirale wiyaruni mitangi tangi bialu yange yange bu wiaga.

¹³ Dindi ogoria nabuabi ale mbira bialu hearia ina handarugo ogo. Wali agalime muni tini buru palirangi mule lowa do haga.

¹⁴ Ani buwa muni urunime biyinaya mbira bialu bia ko howa muni do hayaru biba haragola mani ti waneiginiruhondo mulene nawiaga.

¹⁵ Ina aiyahanda ina taba hanayangi mbirale mbira nayi ibirimadagua dege ina homarangibi mbirale mbira nayiore poleberema. Iname dindi

ogoria howa erekui biabe bialu mbirale mo mogobu ngamarubi mbira nayiore poleberema.✧

16 Mbira nayiore ina aiyahanda taba hanayagobi dege poleberama. Iname erekui biabe bialu puyabu minu yania haradagua bialu kamagoni aginagabe. Mbirale mbira agi yu holeberemabe.

17 Dindi ogoriani howa ina bayale ndo halu inaha genda tandagala anda ibalu horo bibahendengi mini burugulo halu kebabu halu waragobi balu haga beremali.

18 Iname bayaleore mbira bulene wiaria ina handa walia harugo ogo. Ngode Datagaliwabehanda holene horo henge emene tubagi ngidagoria iname turu howa biabe bialu ibabi hinabi nalu holene ogoni hangu wiaria handaru.

19 Ngode Datagaliwabehanda agali mbirahondo munibi mbirale dewa gime biabe biyagonaga miyagua agali ogoni ibu turuho holene nga. Irane Ngode Datagaliwabehanda mbirale uruni agali o biagohondo bame turu halu minigonaga ibu turu holene nga.

20 Agali ogonibime Ngode Datagaliwabehanda ibu tigimandi turuho helonaga henge miyago ibu dindi ogoria agua holedabe lowa mini dege dindi nahe holebira.

6

Dindini holene galone nawi manda binigo ogo

✧ 5:15: Yob 1.21, Iba 49.17, 1 Ti 6.7

¹ Ina dindi áyu kamagoriani wali agali bu karu mo genda haga mana ko mbira wiaria handarugo ogobi wia.

² Ngode Datagaliwabehanda agali mbiragohondo muni dewabi mini timbunibi mbirale mbira ibu hame ledaru alego mbira buru palia nabi helo miai haga ka. Ani muwa Ngode Datagaliwabe ibugua agali ogonime mbirale uruninaga turu hama pelo yupe naholebira. Anigo mani hameigini tara ibirarume agali biagonaga mbirale ngaru mialu turu hama polebira. Mana ogonibigo turu nabiya.

³ Iname waneigini handari mbira (100) hono bila howa mali dewaore harimayaguabi mbirale bayale bu ngamarunaga lini nane kamaore dege homaramagola marume ina bayuwa hora nahayagua ogoni nakarulapeoreda manda bido. Ina ogonibi harimayagua nde gali mbira ajiya tombeha howa homayago ibu bolangua holebira.

⁴ Gali ogonibi taba honolenego bayale ndo. Ibu mini lene ndodagola tigua hora howabi ibu mitangibu wiaabo nahaga.

⁵ Waneigini ogoni ibu nime wá haragobi nahendene howa mbirale mbirabi manda nabi paluene dege manda biaga. Ai waneigini o biagobi ibunaga holene ogonime

⁶ agali mbirale dewa buwi biagonaga holene bolangua haga. Agali ogonibigo ibu mali daosini mbira (1,000) daosini kira (2,000) heneyaguabi ibugua dungulo bayale holenegro manda nabi turu nahe dege haga. Ina bibahende kamarubi homalu gali biagobi agali biagobi libu piyadagua dege pu holeberema ndobe.

⁷ Iname biabe beremaligo bibahende tomo nolenenaga hangu beremali. Anigo iname tomo nolene karulape wu tolo haabo naharamali.

⁸ Agali mini gigabiwi karume mini nawi karu agua bolangua hagabe. Agali yagibano mbirame wali agali bu karu deni mana bayale mbira biyagua ogonime ibuni agua biamogo bibehebe.

⁹ Mana ogonibigo galone ndo mbiralime gerai lalu puwa puyabu minu yani haradagua bira. Ina mbirale dewa tara tara wu hole mitangi bu wiaabo nahe emene ngamaru karulapedalo manda buwa miniha turuhu holene nga.

¹⁰ Mbirale bibahende tagira ibagago uruni bambare Ngode Datagaliwabeanda tagira ibilonaga manda manda bu wini. Ani bino ina wali agalime mana beremarubi Ngode Datagaliwabe ibu manda biai kago manda buwa iname ibula lai labe nahe kamagoni. Ogoni irane ibunaga hongo kagome inanaga hongo kamago bolangua haihe ka.

¹¹ Iname lai laabo harimayaguabi ina wayali habe nahe holeberema. Iname bi bame lo waharamagome inane emenebi mbira biamogo nabulebira.

¹² Ginu ngarume ni ge haragola munini abaleore ereba hagadagua ina dindini emene tigi mbira hangu halu ereba holeberema. Anigo inanaga holene ogoni galone nawidago iname mana bayalego talima polomaya agua manda bibehebe. Ina homedemaha dindi ogoria bulebiraogo ogo ale bulebira lalu agua manda bibehebe.

Dindini holene mitangi bulenego ogo

¹ Nga biagane mini sanda yolo timbuniore miaganego nira lowa wali agalime í bayaleore kegoni lolenegome bolangua ka. Ai í taba henene horo ogoni dindiha lowa í homarego horo bayale nga.✧

² Iname mbirali homenagonaga dugu bialu karia duguanda pirimayagua ogoni bayaleore. Tomo timbuni dawa nalu karia polenego dunini ndo nga. Ogoni irane ina dindini kamaru bibahende homaga dege kamagoni mitangi bialu holene nga.

³ Ina miniha genda ho holeneo bayale lowa oba dege ho holeneo bayale ndo nga. Ogoni heneneorego irane genda haramagome inanaga wanakui mo aruma howa ina dindi ogoria mana bibahende ngago bayuwa manda bulumaya biamogo biaga nga.

⁴ Mbirali turu ho holene hangu mitangi biaga kago ibu mini nawi ka. Ai mini gigabiwi kago ibu homolenenaga mitangi bialu holebira.

⁵ Wali agali mini nawi karume í mini yaraga harago galone ndo lowa mbirali mini gigabiwi kagome í talialu mo tiga biyagua ogoni bayaleorenda manda bibe.

⁶ Wali agali mini nawi karume oba hararuni galone nawini oba haga. Ogoni mamunali anihe irani delaragola dide hangu lalu todobene be do pobo nahagagobi tinaga oba ogoni galone ndo holebira.

⁷ Agali mbira ibu mini gigabiwi howa wali agali marunaga muni mbiraleru mo hondo howa

✧ 7:1: Min 22.1

miyagua ibu agali mini nawi kagobi dege kag-
oni. Agali mbirame ohowa muni mirago nayagua
mana ogonibi biragome ibuni mini bayale ala
wiyago mo ko haragoni.

⁸ Agali mbirame biabe mbira tehinalu bialu bu
maro biyagua ibu bayale biaga ka. Mine ho-
lene nira lowa ema nabi hibu loleneme bolangua
holebira.

⁹ Iname wali agali maru karuhondo keba abale
nahe mini haru holene nga. Keba haho wiaabo
holenego wali agali mini nawi karunaga mana
nga.✧

¹⁰ Ala bayale haramaligo áyu ko kamagoni irane
aginagadabe lolene nawi. Bi ogonibi larimayagua
ina mini giga bulene nawi howa laramali.

¹¹ Wali agali bibahende dindi ogoria kamaru ina
mini gigabiwi holene nga. Holene ogoni baya-
leorego ina aba homole howa mbirale bayaleru
paluni ngiagago ale ngagoni.

¹² Mini gigabi wulene ogonime horo kongi mu-
nime ina biamogo biagadagua biamogo biaga.
Anigo mini gigabi wulenemebi manda bayale
bulenemebi muni ngaru bolangua howa ina bi-
amogo biaabo haga nga.

¹³ Ngode Datagaliwabehanda mbirale
bibahende biyaru bayuwa manda bulene nga.
Ibugua mbirale mbira wabu ko hayiyagua aiwa
mo tiga bu helabehebe.

¹⁴ Mbirale bibahende bayale dege ngang
ínaga miniha dungulo howa turu habe.
Ko holene mbira í kegoria ibirangi Ngode
Datagaliwabehanda ina kamagoria kobi bayalebi

✧ 7:9: Ya 1.19

ibilagada manda bibe. Ogonigo mani agi bulebirabe ina manda nabi kamagoni ndobe.

¹⁵ Ina dindini howa mbirale bibahende handalu hewaria inaga holene ogoni galone ndoyane handarugoni. Ani handalu hewaria agali mana tigabi wiadagua bialu hearu homaya. Agali maru mana ko wiaru bialu heagoyu ti dindini lu haabo hea.

¹⁶ Anigo iname mana tigabi bulenebi mini bayale gigabiwi holenebi mitangi beremagome inane mo ko holigo hongo nahamiya.

¹⁷ Iname mana ko tara tara ngaru bulebi mini nawi howa bulenebi hongo howa nabimiya. Ina homolene nangangi inane abale mo homa holigo nabimiya.

¹⁸ Mana ogoni labo bulene ngagoria nabi wandialu hamiya. Mbiralime ibuni mo dindiha halu Ngode Datagaliwabe ibu gibiore ka manda bialu hayagua ibugua mbirale birago damene bibahende bayale hai holebira.

¹⁹ Tano mbirani agali haguane pira hayagua tigua tano bayale wilo mo hongo harago emene nira ale lowa mini gigabi wuleneme agali mo hongoore haragome bolanguahe ngagoni.

²⁰ Mbiralali dindi ogoriani howa mbirale mbira bia ko nahaga tigabi hangu biaabo haga mbira naheore. Horo marungi ibubi ko bigi biaga dege kagoni.

²¹ Wali agalime bi larago bibahende hale hai nahabe. Hale hariyagua nde inaga biabe biahaga kagome í mini lalu bi ko lararia hale holebere.

²² Hale howa ina manda bialu keria horo marungi marunaga mini lalu bi ko dege lariligo mitangi bigi bulebere.

²³ Ina inaga mini bayale gigabi wuleneme mbi-rale uruni bibahendenaga tene manda biai holebero mitangi birugoni. Anigo i agali mini gigabiwiole hole tai dege bialu harugoyu inaga manda bulenego emene halu uruni bibahende manda biai habe naheya.

²⁴ Holene áyu kamagonaga galone ogobi nga lalu aiwa manda biai habehebe. Iname holene ogoninaga galone taibidago manda bibe nahe kama. Anidago bibahendenaga tene aiwa handa walia habehebe.

²⁵ Anigo ina mini bayale gigabi wulenebi manda bulene tarabi yu tiga bule hibu laabo halu mbira manda nabi harugonaga manda bulebi hongo howaore hai bialu harugoni. Mini nawi howa mana ko ngago biaganego irane manda bulenaga ina hongo howa hai bialu harugoni.

²⁶ Ina handalu hewaria homoleneme genda ngiagago emene bagi hene lowa wali ko biaga bedarume genda ngiagago timbuniore ngiagayane handa walia harugoni. Mbirale do wilo gono wia hagadagua ina agali kamaru do wulumaya gono walime wida. Tinaga gi karuni ina dariba haga pu seni ale ho bedagoni. Agali Ngode Data-galiwabenaga andaneha haga kago ibu gono tara uruni aleha howa yo pialu ibida pobehe holebira. Ai agali ko biaga karu ti gono ogoni aleme minu yani kagola yo pialu pobe naheore holebira.

²⁷ Agali mandabi ibugua lalu, Heneneore ina manda nabi henego emeneore manda bigi bialu ai walinaga mana biagago handa walia ho kogoni.

²⁸ Ina mbirale marunaga irane manda nabi dege howa tai biaabo harugola handa walia na-

heore. Wali agali daosini dewaore bu hearu dombeneha handalu hewaria ina agali bayale mini tigabi mbira mbira ha dege bia. Anigo wali bayale mini tigabi lenego mbira nabereoreyane handaru.

²⁹ Uruni bibahende manda bulenaga hai bialu hewaria ina mbira handa walia harugo ogo. Ngode Datagaliwabehanda wali agali wabiyangi mini tigabiwi holomaya wabinigoyu inaneme mini tara tara wialu áyu nakarulapeore kamagoni handa walia kogoni, laya.

8

¹ Wali agali mini bayale gigabiwi karu ti degeme mbirale bibahende ngarunaga irane ogobiore nga manda biai ho kagoni. Anigo wali agali mini gigabiwi uruni hangedape habehe ai kabe. Mbirali ibunaga wanakui arumahe hayagua ogoni mini bayale gigabi wulenemebi manda bayale bulenemebi ibunaga wanakui mo wála holebira.

Kininaga bi larago hale halu bulene nga lenego ogo

² Ngode Datagaliwabehondo bi hongo howa lo wirigo manda bialu kininaga bi larago hale howa mo wanahabe.

³ Ina kinila bi iriari biyagua bi hongo howa nalabe. Kini kagome ibuni hame ledadagua bibehe kago manda bialu ina ibu kago hariyagua ibu helalu abale wahalu pobe.

⁴ Kini ibugua bi larago hale halu wali agali bibahendeme buleneore nga. Agali mbirame kinihondo hale halu ina ogo aginaga biribe lolene henge nawiorego manda bibe.

⁵ Wali agali kininaga bi larago bibahende hale halu biraru ti bayale holebira. Agali mini gigabiwi kago ibugua mbirale mani bulebadago ogoangi bulubadalo manda biai ho ka.

⁶ Ina wali agali kamarume inane nakarulape kamagonaga genda yu howa bibahende bulene ngagonaga horobi hariga bayalebi ngagonigoyu ina manda emene hangu bidama.

⁷ Mani agi bulebirabe ina manda nabi kamago ai uruni ogo ale bulebira lalu ina langulene mbi-rali nahe.

⁸ Homolene wirangi inanaga dinini ibu tingini yu wahalu poragola mbiralime hapai habe nahe holebira. Ani bialu iname homolenenaga horobi mo aribia habe nahe kama. Wai birangi ami haguane ami agali wai wahalu tini dindi dai bilo yupe nahaga. Ogonidagua dege mana ko bialu harimagome ina yo pialu pobe nahe ko ogonime inani paraho wiaabo holebira.

Ko biagarumebi bayale biagarumebi bialu haganego ogo

⁹ Wali agalime dindi ogoria howa bibahende bialu haganeru handalu ina manda biai harugoni. Ani handalu hewaria agali haguane bu hearume wali agali maru hangedape halu tihondo ko dewa biyaria handaru.

¹⁰ Horo marungi ina handalu hewaria agali ko biaga mbira homayagola wali agalime hora halu hearia handaru. Wali agali biarume ti homali yu wahalu dai bialu howa tano agali homayagome mana ko bialu hayagoha tigua agali o biagonaga mini yaraga hama piya. Mana urunibi galone nawi dege biyagoni.

¹¹ Wali agalime ko biyagonaga pani abale mia dai nabiragome ti ko bia toa helonaga mini mo heya haga.

¹² Wali agali ko biaga karu ti ko dewa biaabo halu howa abale homa nabi dindini lu haabo haga. Anigo bi mbira laganego, Wali agali Ngode Datagaliwabe gibiore ka manda bialu ibu andaneha haga karu ti bayale haabo holebira.

¹³ Mana ko biaga kago ibu Ngode Datagaliwabenaga bi mana lo ngago bia nabiyagua ibu bayale habe nahe howa emene tigi mandi hangu dindini holebira, lagane ogoni nga.

¹⁴ Tigua ani laganegoyu ina handalu hewaria mana ogonidagua tagira naibagago ogoni habane nabuleneda. Marungi wali agali mini tigabiwi karume yolo mulene winigo nami ko biaga kagonaga pani no aribia haga ka. Wali agali ko biaga karume pani nolene winigo nane mini tigabiwi karunaga yolo mu aribia hagayago ogoni galone ndoya.

¹⁵ Anidago ina manda berogola ina turu hagabu holonego hangu bialu harimayagua bayaleda. Ina hariga polene bayale mende nawi. Ani manda buwa iname iba hinabi nalu turu hagabu holene nga. Iname biabe bulene ngago bialu helo Ngode Datagaliwabehanda ina dindi ogoria heledago horo bibahendengi ina turu hagabu hangu hamiya.

¹⁶ I mini bayale gigabiwi hole wali agalime mana tara tara horombe mbiragabi bialu hagaru irane hai bule biabe hongo howa birugoni.

¹⁷ Ani hai bialu hewaria ina Ngode Datagaliwabehanda mbirale bibahende wabinigo dindi

ogoria agua tagira ibinida lalu iname tene manda biai habe naheya manda biru. Iname erekui biabe bialu handa walia hole lowa tai biaabo harimayaguabi handa walia naholeberema. Agali mini gigabiwi karume bibahende manda biai kama layaguabi henene ndo laragoni. Tiguabi mbirale uruni bibahende manda biai habe nahe ka.

9

Mbirale ogobi dege ina kamagoria ibulebira lenego ogo

¹ Ina mbirale uruni bayuwa mitangi bu wiaabo howa agua manda biru. Wali agali mini gigabiwi karubi mini tigabiwi karubi tanabi tigua biagaru Ngode Datagaliwabe ibugua mandabu winidagua hangu biaga. Ibugua tinaga gubalini holenebi handabe manga holenebi haru haga ka. Ina wali agali kamarume mani agi bulebirabe manda nabi kamagoni.

² Ina mini tigabiwi kamayaguabi mini ko wiyaguabi mana bayale biagabi ko biagabi mbirali Ngode Datagaliwabe deni dodohebi dodo nahebi mbirale ibuhondo bo lomabu miagabi namiagabi ina bibahende kamagoria mbirale ogobi dege ibaga. Ngode Datagaliwabehondo ogo ale bule lalu bi lowini kagohondobi nalowi kagohondobi wali agali bayale biagabi ko biagabi mana mbiraore ogobi dege dege bulebira.

³ Wali agali dindi bibahendeni kamaru inahondo mana mbiraore ogobi dege dege biagago ogoni tiga nabio reda. Wali agali ti dindini kangi ko bulenebi mini nawi howa bulenebi tinaga

miniha tolo tagihe kagoni. Ogonibi kaore ti abale homaga.

⁴ Wali agali dindini kangi tigua mini dunubia holene henge nga. Biango dére kagome laiono homene ngago bolanguahe kagoni. Ogonidagua dege wali agali karume homayaru bolanguahe ka.

⁵ Wali agali karume manda bialu karia ti homole kama manda bidagoni. Anigo wali agali homayaru ti mbirale mbira manda nabibehe nga. Ti mbirale mbira bayale mulene henge nawulebira. Wali agali karume homayaru mitangi bu wiaabo nahe embeda holebira.

⁶ Wali agali homarangi hame lagagobi dimagoli hagagobi keba haganebi uruni bibahende ereba hai halu dindi ogoria mbirale mbira bu dai bulene henge henge nawulebiraore.

⁷ Ini tomo wiridaru nalu turu ho habe. Waini iba hambu wiridarubi nalu bu miniha dungulo habe. Ngode Datagaliwabe ibugua anidagua berego karulape lo manda bida.

⁸ Horo bibahendengi í yári bayaleru bu haabo howa turu ho habe.

⁹ Inanaga holene galone nawiore kamago ai wali mbira ini gubalini hene bereagua Ngode Datagaliwabehanda í dindi ogoriani habelo henge ngiradagua horo bibahendengi wali ogonila turu hagabu haabo habe. Í dindi ogoriani howa ina biabe bialu harigonaga yolo ogoni ngidago ani bialu habe.

¹⁰ Biabe mbira bialu kego nde hongo howa bialu habe. Mani í homene dininiru ti daluha pu howa ina biabe bulenebi manda bulenebi mini gigabi wulenebi mbira nawulebirago áyu kengi ani bibe.

¹¹ Dindi ogoria mendebi nde wiane ina handa dege birugo ogo. Marume hongooze howa gerai laragolabi ogoni ibu pole biyagoria bolangua habe nahe haga. Ami agali hongooze karume tigua wai bialu wayali haabo nahaga. Mbirali mini gigabiwi karu manda timbunibi karubi tigua muni mbiraleru dewa nawioze hagaya. Marume biabe tara taranaga haru haga mugube timbuniyi karu ti manga nahe hibu lalu howa biabe timbuni biaabo haragome tigua biabe haru haga timbuni ho aribia nahagaya. Ndelaze gendabi ngaru ina bibahendeha ibai hagaya.

¹² Genda timbuni mbira inaha agilego ibu-lubadabe bibahendeme manda nabi kamagoni ndobe. Wena pialu karia nu ngaha hana ho wiagadaguabi nogo egaru gonoha do wiagadaguabi mo ko holeneme ina manda nabi kamaria abale-ore gono ngagoha do wiaga manda bidamagoni.

Wali agali mini gigabiwimebi mini nawimebi mana biaganego ogo

¹³ Ina mbirale mbira tagira ibiyago mitangi bialu wali agali mini gigabiwi karume dindini howa mana biaganego manane bayale mbira ina handarugo ogo.

¹⁴ Tano emene mbira wiagoha wali agali dewa nahe wia. Ani wiagola kini hongooze mbirame ibunaga amiru heba ibalu wai bialu tano ogoni karulole ibiya. Ami biarume tano ogoni ho mabu bupe howa tano pabe bo podole manda manda biya.

¹⁵ Ani biyangi agali mbira yagibano tano ogoni niha henego ogoni ibu mini gigabiwi manda bay-

alebi hene. Ibunaga mini gigabi wulene biagome tano ogoni waitigirunaga giha hearia ibugua mo yu dai bulene hariga manda bu hene. Ibu ogonibi henego agali bu hearume yagibano biago mitangi nabi hene.

¹⁶ Anigo ina lalu, Mini gigabi wuleneme hongo holene timbu ngago bolangua kagoni, lalu haruli. Wali agalime mbirali yagibano kago hondowa ibu mini gigabiwi kagoni mitangi nabi howa ibugua bi laragola hale nahaga ka.

¹⁷ Iname agali mini gigabiwi kagome bi hendore laragola hale harimayagua ogoni bayale. Agali ogonibi kago ibugua bi laragome agali maru bi habane nabulene laga karunaga haru haga agalime bi dalimuore lagago bolanguahe kagoni.

¹⁸ Mini gigabi wuleneme wai biagane ale bibahende ngaru bolanguahe ngagoni. Anigo wali agali ko biaga mbira kago ibugua mana tiga nabi biragome mana bayale bibahende ngago mo ko hai haga ka.

10

¹ Tawalinarume nga biagane mini sandanaga beha anda pialu homa anda hayagua sanda nga biaga biago ngu bulebira. Ogonidagua dege mbi-ralime mini nawi howa biragome agalinaga mini gigabi wulene timbuni daliga ngago bo pelalu hingedape holebira.

² Wali agali mini gigabiwi kagome mana bayale biaga ka. Ogonidagua wali agali mini nawi kagome mana tigabi ngaru nabiaga ka.

³ Wali agali mini nawi ogonibime harigani pialu howa mbirale mbira biragome wali agali maru karuhondo ibu mini nawiore ka walia haga.

⁴ Ínaga haru hagame íhondo keba hayagua ína biabe bialu kego wahalu pu nabibe. Ína timbuni bia ko hariyagua ema nabi bi nale kegola ibugua ína ko birigo la nabi waholebira.

⁵ Ína dindi bibahendeni handalu hewaria agali haru haga haguane marume mana ko mbira bigi biyaria handarugo ogo.

⁶ Haru haga haguane karume wali agali mini nawi karuhondo haru haganaga biabe timbuni ngaru bilo mo mialu homogo karuhondo biabe dindiha bayale ndo ngaru bilo mo miaga.

⁷ Ína handa dege bialu hewaria garabaya biabe ale bia haga hearume ti nogo hosini bialu pialu hea. Anigo haru haga timbuni hearume ti garabaya biabe ale bia hagame geni dindi dindi piagadagua pialu heagoni.

⁸ Ína gundu uli timbuni mbira tombo wiriyagua íni uli ogoniha pilabehe holebere. Ína ege tole pabe minu gialariyagua nogombime í hayabehe holebira.✧

⁹ Ína dindi hari ngagoha tole timbuni ngaru polalu hariyagua tole urunime í babehe holebira. Ína ira balu hariyagua nde ira ogonime íni dibu bai habehe holebira.

¹⁰ Ayu ne nahego yu howa nage nawiriyagua erekui biabeore bialu ira dibulebere. Mbirali mini gigabiwi kago ibugua biabe bulenaga ala manda manda bialu haga ka.

✧ 10:8: Iba 7.15, Min 26.27

¹¹ Mbiralime nogombi mo dambola holene mana manda bu karia ibugua nogombi ogonime ibu ala hayilo henge miyagua mo dambola holene mana biago manda bialu hayago nagalone holebira.

¹² Mbiralini mini gigabiwi kago ibugua bi larago hale howa maru karume ibunaga mini mo yaraga holebira. Anigo mini nawi kago ibugua bi laragome ibuni mo habane nabulene holebira.

¹³ Agali ogoni ibugua bi tehinalu larangi bi la ko howa mani ibu bi lamaro bulebiraha bi larago agali lulume laradagua bulebira.

¹⁴ Wali agali mini nawi karume bi laho dege ngane laho wiaabo holebira.

Mani agi bulebirabe ina manda nabi kama. Ai ina halu homedemahabi dindi ogoria agi bulebirabe mbiralime ina langibehe ai kabe.

¹⁵ Mbiralini mini nawiore kagome erekui biabe bialu ibunaga hongo bame biba ho wahowa ibu andaga polene hariga pedagoria nape pu tara howa ibuni andaga handa waliala habe nahe holebira.

¹⁶ Dindi mbiranaga kini igiri emene mini boga nabime haru haga kayaguabi agali haguane maru karume egerebagi heyalu tomo ibabi timbuni dawa gimbu bu naabo halu kane mbiraga hayaguabi dindi ogoriani genda timbuniore tagira ibulebira.

¹⁷ Dindi mendenaga kini kago ibu mini bogabiore howa bulene ngago bayuwa manda bialu ibunime bi lalu haru haga ogoriani karume hina ibabi narago ti lulu yilo lowa nagimbu bialu

ndo tingini hongo helo lowa nolene ngadagua nayagua dindi ogoni bayaleore wulebira.✧

¹⁸ Agali mbirame ibunaga anda arema bulene manga howa dangi nalayagua iba bondo lalu anda ogoni podo ibira holebira.

¹⁹ Tomo timbuni dawa payabu naragome wali agali mo turu halu waini iba naragome agali mini mo dungula hagane nga. Anigo muni nayi howa ogoni kirabali nabe nahe holebere.

²⁰ Ííninaga paliagane tamuha howa ína homogo karu nahendedaha mege bialu kini kagobi hagarere bi lowa la hira nabibe. Ína larigoni ega mbirame lo yalu puwa tini lamule poligo manda bibe.

11

Mini gigabiwime biabe biagago ogo

¹ Ínaga muni wiridaruni muni biabe timbuni tara tara bialu karuha wia holene nga. Ani beregola ínaga muni urunime igini dewa ngagola wirigo bolangua howa dewa yu holene wulebira.✧

² Ínaga galone ale ngeru kahalua hali halu agima tale bialu mani dewa tago haragola mo yu dai bule wia haga bulene nga. Mani dindi ogoria mo ko holene agi ale ibulebirabe í manda nabi kego ani bulene nga.

³ Beralibaha iba biru tolaragola dindini iba dalu ibaga. Ira mbira uyurahayagi podo ibira heneyaguabi unurahayagi podo ibira

✧ 10:17: Min 31.4 ✧ 11:1: Ais 32.20, Md 10.42, Ga 6.9-10, Hi 6.10

heneyaguabi podo ibira henedagoria wiaho wiaabo holebira.

⁴Horo bayale iba dalu puyaburu ibilonaga horo maliaho howa mbirale mbira ina nahenge harigo ai nolene bogabi dedariabi nadonolebere.

⁵Ngode Datagaliwabehanda mbirale bibahende wabinigo. Ai waneigini aiya tombeha aguaore bialu anda harabe ina manda nabibehe kamagonidagua dege ibugua wabini ngaru damene bibahende manda biai habe nahe kama.

⁶Ina tomo egene maru egerebagi hangalu maru alendo hangabe. Mende egerebagi hangarigo bayale anda holebirabe be alendo hangarigo bayale anda holebirabe ina manda nabiore kama. Tomo egene uruni andaho kagola egerebagi hengenene alendo hengene lalu dabaki habe nahe ogobi labolabo andaho holebira.

⁷Wá holene ngago ibu baya taraore mbira ngagola nime wá harago hondowa iname turu haramali.

⁸Mali bibahendengi ina dindi ogoria hama ibinigo kama manda buwa turu ho haabo holene nga. Mali dewaore dindi ogoria hari-mayaguabi iname mbirale uruni embeda nahamiya. Ina homalu puwa mali dewaore homene dininirunaga dindi humbirini andagaha puwa haabobo holeberamago áyu howa turu ho holene nga. Mbirale bibahende mani ibulubadaru nagalone dege holebira.

Wandari igiri daliaherunaga mana lenego ogo

⁹Wandari igiri daliahe kamiru tí áyu wandari igiri kamingi turu ho halimu. Tí nime bialu holene bayale tigabi ngaru hangu bialu halimu.

Ani bialu howa tínaga bu miniha bayale bulene hame ngamidagua talima pialu halimu. Ani bialu ha kamigo mani Ngode Datagaliwabehanda tígua beramigonaga manani dabolene wulebirago mitangi bialu tígua beramiru bibahende mamage howa bilimu.

¹⁰ Tí wandari igiri daliahe kamirubi dege hole-nenaga horo emene tubagi hangu ngago ai urun-ina galone mbira nawiore. Ani ngago mitangi bialu mbirale tara tara ngarume tíha genda tagira ibulebirarunaga mini burugu nale halimu. Ani bialu howa tínaga tinginiha tandaga mo ngiaga ngarunaga mo tene nahalimu.

12

¹ Anduane Homogohanda ina bibahende wabinigo ai tí wandari igiri daliahe kamingi howa ibuniore mitangi bialu halimu. Tígua ibu embedaho howa mani tí wahe kamingi mo genda holene mbira tíha anda ibiragola tígua lalu, I dindini holeneore turu nahe ko, lalu holigo ibuniore mitangi bialu halimu.✧

² Horo ogoningsi tínaga de auhe biruwa nibi egebi yakundibi bibahende nade ginu haguame wá holene bu dambi hai hayada loleberami.

³ Ani bedamingi tínaga gi hongo nahe howa duru lalu holebira. Ai tínaga gebi hongo nahe halu paulobagabi holeberemi. Tínaga ne kamiru pialu mbira mbira hangu kagola tomo bayale hongohe ngago baya hangu hayalu nabe nahe holeberemi. Tínaga de au haragola mbirale ngaru bayuwa nahondoleberemi.

✧ 12:1: 2 Sml 19.35, Min 22.6, Dug 3.27

⁴ Ani bedamingi dege tínaga hale tulu kagola tígua mbirale hale habe nahe howa anda manda tagirahayagi ege toleme kilingele lalu widi dambi-aganegobi ngida piliperu bayale mbira tagirayagi laruagobi baya hangu hale nahe holeberami. Ai tí mbiraga u padamigola ega bilaragome dege tí mo barila holebira.

⁵ Ani kamingi tí hari bare ngaruha holene gi halu geme ibaga bialu polenego mogo lalu gi holeberemi. Tínaga mandari kamigoni dagua halu pele hangu hai holebira. Anidagua birangi harigani tini pobe nahedagola poa halu gililo yu ibaga bu holeberemi. Mbirale bulene ngaru bule tínaga bu miniha heyalu kiau nalolebira.

Ani biralu homoleberemi. Homalu tínaga haabobo bu holene wiyagoria hole poleberemi. Ani poramigola wali agali tínaga tanoha karu ti íbu ngoai howa dugu bialu holebira.

⁶ Tí homa nabi kamingi howa Anduane Homogo ibuni ala mitangi bialu halimu. Ai tí homaramingi hale hedo wiaganaga pu seni silibame wabini ngago tongolope halu lamu hale ibuni wiaga ngolome wabini ndisibe ngago pambu lalu hale hundiagadagua hundulebira. Iba hambiaga iba be pume hende howa iba uliha bape halu iba hambialu karia be hende haga pu ogoni ibuni tongolope haragola iba be ibira halu pambu lagadagua bialu

⁷ Inanaga tingini ibu lone dindi halu inanaga dinini Ngode Datagaliwabehanda inaha helayago ibu ibuni karia dai bulebira.

⁸ Agali manda timbunibi biago ibugua lalu, Uruni bibahendenaga galone nawiorene nawiya.

Mbuga ogonaga lamaro binigo ogo

⁹ Agali manda timbunibi ogoni ibugua ibunaga mini gigabi wiagome wali agali lawai hene. Ibugua bi lolenebi bi yobage lalu lolenebi baya hangu minime tale bini. Tale bialu bi ogoni bayaleda lo manda biyago mbugani gilibu wini.

¹⁰ Ibugua bi marume hale halu dende helonaga lolenego erekuibi tayabu wahalu ai ibugua bi heneneore wiago gilibu wini.

¹¹ Anigo agali manda timbunibi karunaga bi larago nogo sibi haru hagame sibi mo tiga biaga kango nguni dehe yagagobi laga ka. Ani bialu agali manda timbunibi kago ibunaga bi mo mogo bialu mbugani gili biyagua ogoni ira nili bene hagadagua holebira. Ai ina bibahende haru haga nogo sibi anduane Ngode Datagaliwabe ibunime bi uruni inahondo langiya.

¹² I igini-o mbira hangu langero. Agalime mbuga dewaore gili biagago gili biari naholebira. Ani biragola mbuga uruniha ngaru manda biai holenaga hondo manda bialu keria í mo manga timbuni holebirago manda bialu habe.

¹³ Ainde bi lamaro bulenenaga bi ogodagua laro. Iname bialu haabo holene duniniore mbira ngago ogo. Ngode Datagaliwabe ibu gibiore kago manda buwa iname ibunaga mana lo wini ngago talialu bialu howa ibu andaneha haabo holene nga. Iname ani bialu holomayanaga ibugua ina wabini.

¹⁴ Ngode Datagaliwabehanda mana bayalebi kobi bia do howabi inaneme bialu harimagoria howa bibahende ibu dabaki bulebira, lalu lamaro

bini.☆

☆ **12:14:** Aga 11.9, Ab 17.30-31, Lm 2.16, 2 Ko 5.10

Habo nalolene bi gahenge lo winigo ogo
The Holy Bible with Deuterocanon in the Huli
Language of Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Huli long Niugini

Copyright © 1983, 1991, 2002 Bible Society of Papua New Guinea

© Faith Comes by Hearing

Language: Huli

Translation by: Bible Society of Papua New Guinea

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

dbd89e09-6f1d-5903-a411-8b10e4e81fb7